

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 011

Вступ. Як показує практика організації освітнього процесу, натепер не повною мірою розв'язано суперечність між необхідністю дотримуватись в освітній діяльності принципів академічної доброчесності та розробленістю підходів і засобів її цілеспрямованого формування в ході освітнього процесу. На промптзапит у ChatGPT про наслідки зниження якості освіти й обману під час оцінювання штучний інтелект надає відповідь, що відповідальність за майбутнє країни не обмежується лише військовими загрозами, а починається з якості освіти, оскільки вона впливає на розвиток економіки, медицини, правосуддя та інших сфер життя.

Результати. Розкрито логіку, підходи до формування академічної доброчесності під час організації освітнього процесу в межах ОНП "Педагогіка вищої школи" спеціальності 011 освітні, педагогічні науки. Шляхом аналізу законодавчо-нормативної бази, досліджень стану академічної доброчесності у сфері освіти, видів, частоти та закономірностей її порушення серед студентів, з'ясовано, що нині спостерігається зростання рівня порушень та урізноманітнення академічних проступків, що пояснюється насамперед можливостями інформаційно-комунікативних технологій. Розглянуто чинники, що позитивно впливають на формування академічної доброчесності у процесі професійної підготовки. Спираючись на їхній опис, пропонується загальна стратегія формування академічної доброчесності в системі вищої освіти взагалі, зміст, логіку її формування під час організації освітнього процесу на освітньо-науковій програмі другого рівня вищої освіти "Педагогіка вищої школи" спеціальності 011. Показано, які вимоги законодавчо-нормативної бази втілено у змісті освітньої програми. Проаналізовано можливості ОНП із їхньої реалізації. Показано результати перевірки доброчесності здобувачів вищої освіти ОНП "Педагогіка вищої школи", що підтверджують дієвість запропонованих стратегій. Обґрунтовано стратегії формування академічної доброчесності у студентів спеціальності 011, як правової й етичної категорії.

Висновки. Під час впровадження дисциплін, направлених на реалізацію принципів доброчесності в робочих програмах має передбачатись формування й чітке розуміння її конкретних положень. Воно має відбуватись у індивідуальному, інституційному, системному і колегіальному вимірах.

Ключові слова: Етичні стандарти, плагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, необ'єктивне оцінювання.

Вступ

"Знищення будь-якої нації не вимагає атомних бомб або використання ракет далекого радіусу дії. Досить зниження якості освіти й обману під час оцінювання знань. Пацієнти помирають від рук таких лікарів. Будівлі руйнуються від рук таких інженерів. Гроші губляться в руках таких економістів. Справедливість втрачається в руках таких суддів. Крах якості освіти – це крах нації". Намагання знайти автора цих слів, або джерело їхнього походження виявилися невдалими. Тоді ми звернулися до штучного інтелекту і запитали у ChatGPT, що може означати цей вислів? Наводимо відповідь: "Цей вислів підкреслює важливість якості освіти та компетентності фахівців у різних галузях для процвітання суспільства. Він наголошує на тому, що відповідальність за майбутнє країни не обмежується лише військовими загрозами, але й починається з якості освіти, оскільки вона впливає на розвиток економіки, медицини, правосуддя та інших сфер життя. Отже, вислів підкреслює важливість інвестицій у освіту та підтримку компетентних фахівців для забезпечення стабільного розвитку суспільства".

Мабуть важко підібрати кращі слова для визначення актуальності дослідження теми, пов'язаної з формуванням академічної доброчесності в майбутніх викладачів вищої школи. Адже саме від рівня підготовки тих, хто працює з майбутнім країни, здатності прищеплювати здобувачам принципи і норми академічної доброчесності здебільшого залежить – якою буде не лише освіта у країні, а й сама країна, її місце в сучасному світі.

Аналіз законодавчо-нормативної бази, останніх публікацій та апробації наукових досліджень на конференціях, симпозіумах, у ході дискусій науковців показують, що нині розвиток академічної доброчесності в системі вищої освіти України може відбуватися в

різних напрямках і з урахуванням сучасних тенденцій, які включають:

- удосконалення системи антиплагіату: використання сучасних програмних засобів для виявлення плагіату, розвиток методів відстеження та запобігання академічним порушенням;
- створення механізмів етичної рецензії на публікації: розвиток стандартів і процедур для перевірки доброчесності наукових досліджень, включаючи відкриті й об'єктивні процеси рецензування та доступу до таких рецензій;
- посилення контролю та відкритості в наданні академічних послуг: розроблення ефективних механізмів контролю за якістю освіти, відкритість процесів прийняття рішень і відповідальність за їхнє здійснення;
- залучення до діалогу студентів, викладачів та адміністрації: створення платформ для обміну думками та ідеями щодо покращення академічної доброчесності, а також розвиток культури взаємоповаги та довіри між учасниками освітнього процесу;
- підвищення свідомості щодо етичних стандартів: проведення навчальних заходів і тренінгів із питань академічної етики, що спрямовані на формування у студентів, викладачів та науковців цінностей та навичок етичної поведінки в освітній і науковій діяльності;
- міжнародне співробітництво і взаємодія: залучення до міжнародних програм та ініціатив, які сприяють розвитку академічної доброчесності, обміну досвідом і впровадженню кращих практик із цього питання.

Саме ці напрями та тенденції насамперед покликани сприяти поліпшенню рівня академічної доброчесності в системі вищої освіти в Україні, що є важливим чинником для забезпечення її якості та підготовки конкурентоспроможних фахівців.

Вивчення академічної доброчесності напряму пов'язано з дослідженням її стану завдяки виявленню видів,

частоти та закономірностей її порушення серед студентів різних профілів навчання. Початок дослідженням у цій сфері було покладено американськими вченими на початку ХХ ст. В. Дж. Баурсом, Д. Л. Мак'кейбом, Н. Вільямсом і продовжено сучасними науковцями – Л. А. Робертсоном, Ф. Вільямсом, М. Дж. Бурассою, Л. К. Тревіно й ін. Спочатку досліджувались етичні питання у процесі прийняття господарчих рішень в економічній сфері. Потім дослідження було розповсюджено на етичні проблеми в науково-дослідницькій сфері (McCabe, 2010).

Нині в системі науки й освіти України питання академічної доброчесності досліджуються такими вченими: В. Бахрушина, В. Ромакіна, І. Пак, О. Гужва, О. Поляк, С. Квіт, С. Чуканова. Також варто зазначити спільні проєкти з цієї проблеми Міністерства освіти і науки України з аналітичними центрами та іноземними представництвами. Маємо зазначити, що як в українських, так і зарубіжних джерелах нині констатується зростання рівня порушення академічної доброчесності серед студентів та урізноманітнення академічних проступків. Це пояснюється об'єктивними причинами й насамперед можливостями, що нині надають інформаційно-комунікативні технології. Проте робота, яка в Україні проводиться постійно, як державними органами, так і освітніми інституціями, дозволяє виділити й окремі чинники позитивних зрушень у цій царині. До них можна віднести етичні кодекси, кодекси честі окремих ЗВО, закони, рекомендації державного рівня, а також міжнародні конвенції, які визначають академічну доброчесність як основу сучасної освіти й наукової діяльності (Міністерство освіти і науки України, 2018).

Одним із важливих чинників, що позитивно впливає на формування академічної доброчесності у процесі професійної підготовки студентів різних спеціальностей і рівнів підготовки є розробка та впровадження дисциплін, направлених на закріплення її основоположних принципів і їхню реалізацію у практиці вищої освіти. Цьому аспекту присвячені навчально-методичні праці вітчизняних науковців В. Бахрушина, І. Шліхти, Н. Шліхти, О. Гужви, О. Поляк, С. Квіта, С. Чуканової, а також зарубіжних авторів К. Ліпсона, П. Бреннеке, С. Бейлі, У. Еко й ін.

Інтеграція до Європейського простору вищої освіти вимагає від вітчизняної освітньої системи врахування міжнародних стандартів, створення ефективних підходів для формування академічної доброчесності у здобувачів освіти в Україні. Важливими подіями в цьому напрямі є прийняття законів № 1556-VII (Верховна Рада України, 2017) і № 2145-VIII (Верховна Рада України, 2014), створення згідно із законом № 1556-VII і потужна діяльність Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Саме тоді, як показує практика організації освітнього й наукового процесів, натеper ще не повною мірою розв'язано суперечність між необхідністю дотримуватись в освітній діяльності принципів академічної доброчесності та розробленістю підходів і засобів її цілеспрямованого формування в ході освітнього процесу.

Отже **метою та завданнями** статті є розкриття логіки, підходів до формування академічної доброчесності під час організації освітнього процесу в межах освітньо-наукової програми "Педагогіка вищої школи" спеціальності 011 освітні, педагогічні науки.

Формування академічної доброчесності в межах освітньої програми на рівні вищої освіти є важливим завданням, оскільки це сприяє розвитку інтелектуальної чесності, етичних цінностей і відповідальності серед студентів і науково-педагогічних працівників. Розглядаючи загальні підходи, які можуть використовуватись у системі вищої освіти для

формування академічної доброчесності, ми бачимо такі стратегії для досягнення цієї мети:

1. Просвітницька робота: проведення спеціальних семінарів, тренінгів, лекцій і дискусій на тему академічної доброчесності. Важливо, щоб студенти розуміли значення інтелектуальної чесності та наслідки порушення академічних стандартів.

2. Формування правил і стандартів: розробка чітких правил щодо плагіату, використання джерел, формування наукових робіт та інших аспектів академічного написання. Ці правила мають бути чітко виписаними, доступними та зрозумілими для всіх учасників програми.

3. Методи навчання та оцінювання: використання завдань, які спонукають до самостійного мислення та творчого підходу, а не простого копіювання та відтворення інформації. До того ж, ефективності цієї роботи сприятиме використання антиплагіатних систем для виявлення копіювання й тотожності текстів.

4. Підтримка студентів: забезпечення можливості консультацій із питань наукового письма, відкрите обговорення етичних питань і надання допомоги в розв'язанні конфліктних ситуацій.

5. Приклад від викладачів і науковців: науково-педагогічні працівники мають бути прикладом чесності та дотримання академічних стандартів. Їхня поведінка та власна практика найбільш яскравий приклад для запуску механізмів ідентифікації для студентів у процесі навчальної й наукової співпраці.

6. Моніторинг і реагування: систематичний моніторинг академічного зловживання та вжиття відповідних заходів у випадку порушень. Це може включати дисциплінарні заходи, які передбачають різні, чітко визначені санкції за серйозні порушення.

Ці стратегії можна комбінувати для створення ефективної системи формування академічної доброчесності, яка сприятиме розвитку відповідальності й етичних характеристик в учасників освітньо-наукового процесу.

Розглянемо, як вищенаведені стратегії можуть реалізуватись у межах освітньо-наукової програми другого рівня вищої освіти галузі 011 "Освітні педагогічні науки" – "Педагогіка вищої школи". ОНП розроблена й діє на кафедрі педагогіки факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Із її створенням повністю враховано вимоги стандарту вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки для другого (магістерського) рівня вищої освіти (Міністерство освіти і науки України, 2021) і професійного стандарту на групу професій "Викладачі закладів вищої освіти" (Міністерство освіти і науки України, 2021).

Професійний стандарт є інструментом для систематизації вмінь і навичок (створення посадових інструкцій), підготовки молодих фахівців, само- та оцінювання діяльності викладачів закладів вищої освіти, підвищення кваліфікації і професійного розвитку.

МОН рекомендує використовувати зазначений професійний стандарт під час розроблення вимог до посад науково-педагогічних працівників, освітньо-наукових програм другого та третього рівнів вищої освіти, програм підвищення кваліфікації та стажування викладачів, планування їхнього професійного розвитку.

У процесі розроблення професійного стандарту було вжито багато заходів:

- проведено функціональний аналіз трудових функцій у сфері професійної діяльності викладача закладу вищої освіти;

- сформовано й розміщено в ієрархічному порядку трудові функції, які виконує викладач закладу вищої освіти;
- здійснено аналіз положень чинних нормативних документів, які визначають вимоги до змісту та якості професійної діяльності, проаналізовано вимоги, які висуваються до знань, умінь, навичок та інших компетентностей викладачів закладів вищої освіти;
- визначено необхідні загальні та професійні компетентності, а також вимоги щодо рівня кваліфікації, досвіду роботи, рівня освіти, додаткові вимоги до виконання трудових функцій тощо (Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, 2021).

У змісті Стандарту другого рівня вищої освіти спеціальності 011 знаходимо, що об'єктами вивчення в межах стандарту є системи освіти, освітні процеси у формальній і неформальній освіті, узагальнений соціально-педагогічний досвід, висвітлений у педагогічних теоріях, концепціях, контекстних (професійно орієнтованих) практиках, методики викладання освітніх курсів у закладах вищої освіти. Цілі навчання: підготовка фахівців, здатних розв'язувати актуальні проблеми, складні завдання дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук, освітнього менеджменту й освітньої практики (Міністерство освіти і науки України, 2021).

ОНП "Педагогіка вищої школи" у 2023 р. пройшла акредитацію в Національному агентстві із забезпечення якості вищої освіти, отримала про це сертифікат (рис. 1.).

Рис. 1. Сертифікат про акредитацію освітньо-наукової програми "Педагогіка вищої школи"

Це надає підстави стверджувати, що зміст ОНП і організація освітнього процесу повною мірою відповідають і сучасним вимогам, і вимогам освітнього, професійного стандартів.

Розглянемо, як у змісті ОНП передбачено формування у здобувачів вищої освіти особистісних і професійних характеристик, пов'язаних із дотриманням принципів академічної доброчесності.

Організуюючи освітній процес згідно з вимогами сьомого рівня Національної рамки кваліфікацій, потрібно орієнтуватися на ці вимоги. Дескрипторами НРК на цьому рівні передбачено сформулювати:

- спеціалізовані концептуальні знання, що включають сучасні наукові здобутки у сфері професійної діяльності або галузі знань і є основою для оригінального мислення та проведення досліджень, критичне осмислення проблем у галузі та на межі галузей знань;
- спеціалізовані уміння/навички розв'язання проблем, необхідні для проведення досліджень та/або провадження інноваційної діяльності з метою розвитку нових знань і процедур;
- здатність інтегрувати знання та розв'язувати складні завдання у широких або мультидисциплінарних контекстах;

- здатність розв'язувати проблеми в нових або незнайомих середовищах за наявності неповної або обмеженої інформації з урахуванням аспектів соціальної та етичної відповідальності;
 - зрозуміле й недвозначне донесення власних знань, висновків та аргументації до фахівців і нефахівців, зокрема до осіб, які навчаються;
 - управління робочими або навчальними процесами, які є складними, непередбачуваними та потребують нових стратегічних підходів;
 - відповідальність за внесок до професійних знань і практики та/або оцінювання результатів діяльності команд і колективів;
 - здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії (Кабінет Міністрів України, 2011).
- Щоб з'ясувати як ОНП орієнтована на формування академічної доброчесності, коротко розглянемо основні, існуючі нині підходи до розуміння академічної доброчесності.
- У традиції, що склалася в нашій країні, офіційне визначення академічної доброчесності належить до правової сфери і трактується як "сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з

метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень" (Верховна Рада України, 2017).

Цим законом визначається як наукові, науково-педагогічні й педагогічні працівники та здобувачі мають дотримуватися норм етики науки. Спільними для них є обов'язок покликатися на джерела з відповідним оформленням, у разі використання чужих ідей чи змісту, надавати відомості про себе та про результати власної діяльності. Здобувачі зобов'язані самостійно виконувати навчальні та контрольні завдання, що відповідає дотриманню академічної доброчесності, а науково-педагогічні працівники – контролювати виконання засад внутрішньої етики науки, об'єктивно оцінювати їхнього досягнення.

До того ж, в освітній і науковій діяльності існують аспекти, що не можуть регулюватися лише юридичною стороною. Це спонукає враховувати етичну складову академічної доброчесності в Україні. Так, О. Гомілко зазначає, що лише з чесності і сміливості самого науковця народжується академічна доброчесність, яку вона визначає як "процес самопізнання, який підпорядковано самоконтролю у справі продукування якісних знань" (Гомілко, 2018, с. 273).

Суттєвим доповненням до законодавчої бази є документи, які мають рекомендаційний характер. Одним із найбільш змістовних, на наш погляд, є Рекомендації з академічної доброчесності для закладів вищої освіти, розроблені на основі вивчення успішного міжнародного досвіду підтримки принципів академічної доброчесності. Рекомендації розроблені в межах Проєкту сприяння академічної доброчесності в Україні – SAIUP, за підтримки Посольства США (Міністерство освіти і науки, 2018).

Опанування глосарієм є обов'язковим для розуміння сутності явища й того, що воно означає на рівні діяльності всіх учасників освітнього процесу в усіх видах діяльності, які вона передбачає. Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень (Міністерство освіти і науки, 2018).

Згідно з навчальним планом підготовки здобувачів вищої освіти за ОНП "Педагогіка вищої школи" в першому семестрі передбачено опанування ОК.01 "Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності". Саме в межах цього освітнього компонента, на початку навчання, має сформуватись розуміння положень, що викладені в листі МОН, а саме:

1. Що передбачає дотримання академічної доброчесності науковими та науково-педагогічними працівниками, здобувачами вищої освіти.

2. Розуміння факторів, що спричинили кризу академічної доброчесності в Україні.

3. Основні види порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання).

4. Нормативно-правове (документальне) забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності (з чого складається, що повинно регламентувати, як має виконуватися ця робота на рівні різних інституцій, що беруть участь у процесі).

5. Що таке академічна відповідальність, як вона встановлюється, як діє на різних рівнях, основні її види.

Для формування академічної доброчесності в межах ОНП "Педагогіка вищої школи" нам здалися цікавими

судження І. Дегтярьової, яка говорить про академічну доброчесність у чотирьох вимірах:

- індивідуальному – на рівні конкретного студента, викладача, науковця, керівника, коли в центрі уваги персональна і професійна етика окремої людини та її власні ціннісні орієнтири, слідування моральним принципам і кодексу професійної етики, турбота про репутацію та повагу в академічному середовищі;

- інституційному – толерування / не толерування таких явищ на рівні окремого закладу вищої освіти або наукової установи, створення певних нормативних передумов для культивування академічної доброчесності на інституційному рівні, впровадження цих принципів у процес навчання, оцінювання й рейтингування академічного персоналу, у кадрову політику. У центрі уваги в цій ситуації – цінності, трансформовані у правила поведінки, зафіксовані в корпоративному кодексі й організаційних документах установи. Відповідно, за порушення або недотримання цих правил інституція встановлює певні санкції;

- системному – утвердження принципів академічної доброчесності на рівні всієї системи вищої освіти й науки, зокрема шляхом легітимізації відповідних позицій у нормативно-правових актах, що становлять законодавчу базу для її функціонування. Закріплені в такий спосіб принципи і норми академічної доброчесності та встановлені жорсткі санкції за їхнє порушення є важливим інструментом формування нової культури відторгнення явищ порушення доброчесності в академічному середовищі;

- колегіальному – на рівні академічного середовища в широкому його розумінні як формального / неформального об'єднання учасників навчальної та наукової діяльності (студентів, аспірантів, дослідників, викладачів, адміністраторів й ін.) (Фінікова, & Артюхова, 2016).

Орієнтуючись на викладене вище, проаналізуємо опис освітньо-наукової програми "Педагогіка вищої школи" з погляду її змісту й завдань, якими передбачено формування академічної доброчесності у здобувачів вищої освіти. Основний фокус освітньої програми та спеціалізації: загальна освіта в галузі освіта/педагогіка. Професійний акцент на формування здатності здійснювати інноваційну діяльність, розв'язувати складні задачі і проблеми в науково-педагогічній діяльності, проводити дослідження у галузі педагогіки вищої школи. Ключові слова: концепції, соціально-педагогічні системи, технології, методики навчання.

Практично всі перераховані складові: інновації, складні завдання, науково-педагогічна діяльність, проведення досліджень передбачають високий рівень сформованості академічної доброчесності та відповідальності. Для його досягнення передбачено загальний стиль навчання – компетентнісний, завдання-орієнтований. Типи навчання: пояснювально-ілюстративний, проблемний, дослідницький. Методи: лекції, семінари, практичні заняття, самостійна робота на основі підручників і конспектів, під час підготовки і проведенні семінарів, практичних занять – активні й інтерактивні (проєкти, ділові ігри, презентації, дискусії), консультації із викладачами. Під час останнього року половина часу дається на написання магістерської роботи, яка також презентується й обговорюється за участі викладачів та одногрупників. Оцінювання передбачає: письмові та усні іспити (проблеми, наукові та професійні завдання), заліки, диференційовані заліки семінари, практичні заняття, презентації та звіти з оцінюванням досягнутого, проєктні роботи, колоквиуми, модульні контрольні роботи, звіт з асистентської педагогічної практики, звіт з наукової практики, підсумкову атестацію, захист

магістерської роботи за участі науковців НАПН України та науково-педагогічних працівників інших університетів (<http://surl.li/ralgn>).

Отже, ми можемо констатувати, що групою супроводу ОНП чітко сформульовано підходи до викладання, навчання та оцінювання і вони передбачають творчу, пошукову й наукову складову, які, так само передбачають необхідність формування й дотримання академічної доброчесності у всіх чотирьох її вимірах: індивідуальному, інституційному, системному й колегіальному.

Результати

Аналіз компетентностей, які передбачено програмою, дозволяє виділити такі, що спрямовані на формування у випускників складових академічної доброчесності. До них можна віднести інтегральну компетентність (ІК) – здатність розв'язувати проблеми, завдання дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освітніх, педагогічних наук. Загальні компетентності (ЗК): ЗК2. Здатність до пошуку, оброблення й аналізу інформації з різних джерел. ЗК8. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо. ЗК10. Здатність проводити дослідження на відповідному рівні. Фахові компетентності спеціальності (СК): СК1. Здатність проєктувати й досліджувати освітні системи. СК2. Здатність застосовувати та розробляти нові підходи до розв'язання завдань дослідницького та/або інноваційного характеру у сфері освіти й педагогіки. СК3. Здатність урахувати різноманітність, індивідуальні особливості студентів у плануванні та реалізації освітнього процесу в закладі освіти. СК4. Здатність здійснювати експертизу та надавати консультації з питань освітньої політики та інновацій в освіті. СК5. Здатність розробляти і реалізовувати нові освітні інструменти, проєкти та інтегрувати їх в освітнє середовище закладу освіти. СК7. Критичне осмислення проблем у сфері освіти, педагогіки й на межі галузей знань. СК8. Здатність інтегрувати знання у сфері освіти / педагогіки та розв'язувати складні завдання в мультидисциплінарних і міждисциплінарних контекстах. СК9. Здатність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій у освітній та дослідницькій діяльності. СК10. Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у закладах вищої освіти. СК11. Здатність планувати і виконувати наукові дослідження в галузі освітніх, педагогічних наук. СК12. Здатність забезпечувати інтелектуальну власність на результати дослідницької / інноваційної діяльності у сфері освітніх, педагогічних наук.

Аналіз програмних результатів навчання (РН), передбачених ОНП також показує, що більшість із них безпосередньо передбачає формування складових академічної доброчесності. РН1. – Знати на рівні новітніх досягнень концепції розвитку освіти і педагогіки, методологію відповідних досліджень. РН2. – Використовувати сучасні цифрові технології й ресурси у професійній, інноваційній і дослідницькій діяльності. РН3. – Формувати педагогічно доцільну партнерську міжособистісну взаємодію, здійснювати ділову комунікацію, зрозуміло і недвозначно доносити власні міркування, висновки та аргументацію з питань освіти і педагогіки до фахівців і широкого загалу, вести проблемно-тематичну дискусію. РН5. – Організувати освітній процес на основі студентоцентрованого, компетентнісного, контекстного підходів і сучасних досягнень освітніх, педагогічних наук, управляти навчально-пізнавальною діяльністю, об'єктивно оцінювати результати навчання здобувачів освіти. РН6. – Розробляти та реалізовувати інноваційні й дослідницькі проєкти у сфері освіти/педагогіки та міждисциплінарного рівня із дотриманням правових,

соціальних, економічних, етичних норм. РН7. – Створювати відкрите освітньо-наукове середовище, сприятливе для здобувачів освіти та спрямоване на забезпечення результатів навчання. РН9. – Здійснювати пошук необхідної інформації з освітніх/педагогічних наук у друкованих, електронних та інших джерелах, аналізувати, систематизувати її, оцінюючи достовірність і релевантність. РН10. – Приймати ефективні, відповідальні рішення з питань управління у сфері освіти/педагогіки, зокрема у нових або незнайомих середовищах, за наявності багатьох критеріїв та неповної або обмеженої інформації. РН11. – Здійснювати консультативну діяльність у сфері освітніх, педагогічних наук. РН12. – Планувати і виконувати теоретичні й експериментальні дослідження у сфері освіти/педагогіки, висувати і перевіряти гіпотези, аргументувати висновки, дотримуватися принципів академічної доброчесності. РН13. – Захищати інтелектуальну власність, здійснювати комерціалізацію результатів науково-дослідницької та проєктної діяльності.

За допомогою Матриці відповідності програмних компетентностей компонентам освітньої програми і Матриці забезпечення програмних результатів навчання (РН) відповідними компонентами освітньої програми з'ясуємо, які освітні компоненти переважно спрямовані на формування необхідних компетентностей і програмних результатів навчання, що забезпечують академічно доброчесні професійні діяльність і поведінку. До таких обов'язкових компонентів (ОК) насамперед належать: ОК.01 Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності. ОК.02 Професійна та корпоративна етика. ОК.05 Педагогічна та професійна психологія. ОК.06 Світові системи вищої освіти. ОК.09 Педагогічна (асистентська) практика. ОК.10 Написання та захист магістерської роботи. ОК.11 Моделювання та зміст діяльності фахівця з вищою освітою. ОК.12 Історія розвитку університетської освіти.

Завдання, сформульовані в ОНП, реалізуються через структуру і зміст робочих програм освітніх компонентів. Змоделюємо, як можуть реалізуватись методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності на прикладі ОК 1 "Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності". Із формулюваннями мети дисципліни вказуємо, що вона покликана зокрема формувати компетентності з академічної доброчесності та навичок якісного академічного письма. У табл. 5. Результати навчання за дисципліною включаємо 1. **Знати:** традиції і вимоги практик академічного письма (структура наукової статті та анотації до неї, традиції належного рецензування, необхідність наукових публікацій для звіту, а не як презентації власного дослідження); підходи, методи, прийоми, способи, засоби для передачі студентам цінностей доброчесності й навчання їх належному академічному письму; як удосконалювати власну кваліфікацію у питаннях сучасного академічного письма; про основні причини студентського академічного плагіату; як складати завдання й екзаменаційні білети, щоб завдання не орієнтували студентів плагіатити (зокрема, застосовувати у формулюванні завдань дієслова з вищих щаблів таксономії Блума, завдань, що допускають використання будь-яких джерел і перевіряють розуміння матеріалу і здатність використовувати інформацію для розв'язання конкретних завдань). 2. **Вміти:** мотивувати студентів до опанування цінностей доброчесності й навчати їх належному академічному письму; розуміти спільне і відмінне між поняттями "плагіат" і "академічний плагіат"; розуміти, що академічний плагіат – це

феномен, інтерпретація якого залежить від академічних традицій і культурного контексту; орієнтуватися на впровадження мінімальної рамки тлумачення змісту академічного плагіату; планувати і проводити навчальні заходи, які ефективно допомагають студентам уникати плагіату; виявляти випадки плагіату в текстах студентів. **3. Комунікація:** здатність пояснювати пов'язані з навчальними завданнями вимоги, а також сутність, особливості та причини неприпустимості академічного плагіату під час їхнього виконання; здатність пояснювати студентам цінність набуття нових знань, академічні норми, яких необхідно дотримуватися, їхню важливість, що таке академічна доброчесність, які її цінності, чому вона слугує, як студенти своїми діями можуть долучитися до її розбудови; надавати зрозумілу інформацію про правила академічного письма; прописувати у програмі курсу політику щодо академічного плагіату. **4. Відповідальність і автономія:** формулювати завдання в такий спосіб, аби їх не можна було сплагіатити (аналітичне, а не відтворювальне формулювання завдання; висока конкретизованість завдання; опрацювання конкретних джерел і даних); переконаватися, що вимоги до завдання і критерії його оцінювання було сформульовано й пояснено належно; розробляти нестандартні, творчі завдання, оновлювати їх щорічно; давати студентам приклади готових робіт; обговорювати зі студентами приклади якісного та неякісного академічного письма; вчити студентів рецензувати роботи один одного: надавати їм для цього критерії оцінки; розуміти процедури розгляду справ та прийняття рішень стосовно ймовірних порушень.

Якщо збільшити рівень узагальнення і звернутись до традицій університету, які впливають на організацію освітнього процесу і спрямовані на формування академічної доброчесності у здобувачів на інституційному рівні, маємо зазначити, що політику, стандарти та процедури дотримання академічної доброчесності в Університеті визначають:

1. Статут КНУТШ <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/statut/statut-22-11-28.pdf> регламентує забезпечення системи дотримання академічної доброчесності.

2. Положення про організацію освітнього процесу у КНУТШ <https://bit.ly/3QDUqR7> (п. 9.8, 9.10) містить політику і стандарти дотримання академічної доброчесності.

3. Положення про систему забезпечення якості освіти та освітнього процесу у КНУТШ, <http://nmc.univ.kiev.ua/docs/Quality-2020.pdf> визначає академічну доброчесність основним принципом функціонування системи забезпечення якості освіти в університеті.

4. Етичний кодекс університетської спільноти <https://bit.ly/3wLWspP> розкриває зміст академічної доброчесності в навчанні, викладанні та науковій діяльності, принципи і стандарти її дотримання.

5. Положення про систему виявлення та запобігання академічному плагіату у КНУ, <https://bit.ly/3mPWUyD> врегульовує процедуру виявлення та запобігання плагіату в академічних текстах.

6. Положення про забезпечення дотримання академічної доброчесності у КНУТШ <http://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/Regulation-for-academic-integrity.pdf> описує процедури, які мають застосовуватись у процесі організації та здійснення освітньо-наукового процесу.

7. Ухвала вченої ради "Про репутаційну політику КНУТШ": (<http://senate.univ.kiev.ua/?p=937>) розглядає

репутацію Університету як нематеріальний актив, що є складником його конкурентних переваг. Однією зі складових репутації Університету є дотримання принципів академічної доброчесності під час організації і здійснення освітньо-наукового процесу.

КНУТШ (Київський національний університет імені Тараса Шевченка – тут і далі КНУТШ) доєднався до Academic Integrity and Quality Initiative. У його межах проводиться перегляд критеріїв оцінювання, досліджуються можливості попередження академічного шахрайства, оприлюднюються результати опитування здобувачів із питань забезпечення якості освіти. Популяризація доброчесності відбувається через сайт Української бібліотечної асоціації <https://bit.ly/3dpfY3T>, учасником якої є університетська бібліотека. Стратегічним планом розвитку Університету на період 2018–2025 рр. (<http://www.univ.kiev.ua/pdfs/official/Development-strategic-plan-22-12-12.pdf>) передбачено поліпшення системи моніторингу академічної доброчесності. Серед інших форм популяризації: роз'яснення сутності та принципів забезпечення академічної доброчесності під час проведення занять зі студентами, консультацій з науковими керівниками; формування поваги до права інтелектуальної власності (включення до освітніх компонентів ОНП дисципліни "Методологія та організація наукових досліджень з основами інтелектуальної власності").

Одним із прикладів, що ілюструє існуючі в університеті підходи до формування академічної доброчесності при підготовці фахівців спеціальності 011 є технологічні рішення, які використовуються на ОНП як інструменти протидії порушенням академічної доброчесності. Остаточний варіант магістерської роботи студента подається на кафедрі в електронному вигляді. Перевірка друкованої та електронної версії покладається на здобувача та наукового керівника. Центр фахового аудиту Наукового парку "Київський університет імені Тараса Шевченка" (<https://www.scp.univ.kiev.ua/en/perevirytu-na-plahiat>) проводить фахову аудиторську перевірку щодо наявності фактів порушення академічної доброчесності відповідно до вимог Закону України "Про вищу освіту" № 76-VIII від 28.12.2014 року ст. 19 п. 5 (Верховна Рада України, 2014). Перевіряються запозичення з інтернету за допомогою паралельного використання більшості пошукових систем по етапах і по розділах. Перший передбачає перевірку на некоректні запозичення, другий – на рерайт. Програмне забезпечення Центру використовує найбільші бази даних наукових праць України, інтернет-ресурси, забезпечує високі гарантії якості. До надання фахового висновку залучені доктори і кандидати наук зі спеціальності. Здобувачі вищої освіти, викладачі можуть використовувати сервіс пошуку ознак плагіату Unichesk. 26 квітня 2018 р. КНУТШ уклав Договір про співпрацю із компанією "Антиплагіат", що дозволяє використовувати програмний продукт, розроблений цією компанією через домен knu.ua.

Про ефективність формування академічної доброчесності на ОНП "Педагогіка вищої школи" спеціальності 011 освітні, педагогічні науки можуть свідчити факти, що за період існування програми не було випадків недопущення здобувачів до захисту дипломних робіт із причини порушення академічної доброчесності, про що свідчать результати перевірки і довідки про оригінальність кваліфікаційної роботи за освітнім рівнем магістр (рис. 2, 3).

СИСТЕМА ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПЛАГІАТУ
Довідка про оригінальність кваліфікаційної роботи за освітнім рівнем магістр

Ім'я користувача: Андрійченко Ірина ФПсихології ID перевірки: 1007536587
Дата перевірки: 26.04.2021 17:13:10 EEST Тип перевірки: Doc vs Internet + Library
Дата звіту: 26.04.2021 17:14:13 EEST ID користувача: 100002826

Назва документа: Заруцька Вікторія_керівник Жиленко М.В
Кількість сторінок: 107 Кількість слів: 21194 Кількість символів: 164881 Розмір файлу: 362.67 KB ID файлу: 1007656

0% Цитат
Вилучення цитат вимкнено
Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

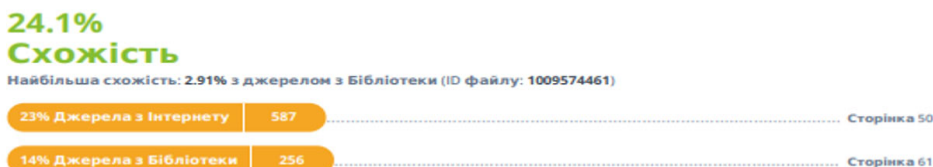
0% Вилучень
Немає вилучених джерел

Рис. 2. Довідка про оригінальність кваліфікаційної роботи за освітнім рівнем магістр ОНП "Педагогіка вищої школи"

Ім'я користувача: Андрійченко Ірина ФПсихології ID перевірки: 1014822733
Дата перевірки: 27.04.2023 09:51:49 EEST Тип перевірки: Doc vs Internet + Library
Дата звіту: 02.05.2023 10:39:39 EEST ID користувача: 100002826

Назва документа: БОНДАРЕНКО Елеонора_керівник Микола Жиленко
Кількість сторінок: 48 Кількість слів: 14029 Кількість символів: 112139 Розмір файлу: 1.03 MB ID файлу: 1014525304

0% Цитат
Вилучення цитат вимкнено
Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнено

0% Вилучень
Немає вилучених джерел

Рис. 3. Довідка про оригінальність кваліфікаційної роботи за освітнім рівнем магістр ОНП "Педагогіка вищої школи"

Дискусія і висновки

Аналіз законодавчо-нормативної бази, останніх публікацій та апробації наукових досліджень на конференціях, симпозіумах, у ході дискусій науковців показують, що нині розвиток академічної доброчесності в системі вищої освіти України може відбуватися в різних напрямках і з урахуванням сучасних тенденцій, які включають:

удосконалення системи антиплагіату; створення механізмів етичної рецензії на публікації; посилення контролю та відкритості в наданні академічних послуг; залучення до діалогу студентів, викладачів та адміністрації; підвищення свідомості щодо етичних стандартів в освітньо-науковій діяльності; міжнародне співробітництво та взаємодія. Відмічається, що як в українських так і зарубіжних джерелах

нині констатується зростання рівня порушення академічної доброчесності серед студентів та урізноманітнення академічних проступків. Це пояснюється об'єктивними причинами й насамперед можливостями, що надають сьгодні інформаційно-комунікативні технології.

Дослідження логіки, підходів до формування академічної доброчесності під час організації освітнього процесу в межах освітньо-наукової програми "Педагогіка вищої школи" спеціальності 011 освітні, педагогічні науки дає можливість зробити такі узагальнення й висновки:

1. Розглядаючи загальні підходи, які можуть використовуватись у системі вищої освіти для формування академічної доброчесності можна запропонувати такі стратегії для досягнення цієї мети: просвітницька робота; формулювання правил і стандартів; методи навчання й оцінювання; підтримка студентів; приклад від викладачів і науковців; моніторинг і реагування.

2. Під час організації освітньо-наукового процесу підготовки викладачів для системи вищої освіти треба розглядати академічну доброчесність як правову і як етичну категорію.

3. Одним із важливих чинників, що позитивно впливає на формування академічної доброчесності у процесі професійної підготовки є розробка та впровадження дисциплін, направлених на закріплення її основоположних принципів і їхню реалізацію у практиці вищої освіти. У силабусах, робочих програмах має передбачатись формування й чітке розуміння таких положень:

- що передбачає дотримання академічної доброчесності науковими та науково-педагогічними працівниками, здобувачами вищої освіти;

- розуміння об'єктивних факторів, що спричинили кризу академічної доброчесності в Україні та Європі;

- сутність основних видів порушень академічної доброчесності (академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація, списування, обман, хабарництво, необ'єктивне оцінювання);

- нормативно-правове (документальне) забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності (з чого складається, що повинно регламентувати, як має виконуватись ця робота на рівні різних інституцій, що беруть участь у процесі);

- що таке академічна відповідальність, як вона встановлюється, як діє на різних рівнях, основні її види.

4. Для формування академічної доброчесності в межах ОНП "Педагогіка вищої школи" потрібне розуміння необхідності цієї роботи в чотирьох вимірах: індивідуальному, інституційному, системному і колегіальному.

5. Для перевірки ефективності формування результатів навчання, пов'язаних із формуванням академічної доброчесності мають використовуватись технологічні рішення, які забезпечують високі гарантії якості.

6. Про ефективність формування академічної доброчесності на ОНП "Педагогіка вищої школи" спеціальності 011 освітні, педагогічні науки можуть свідчити факти, що за період існування освітньо-наукової програми, діючою в Університеті системою запобігання та виявлення академічного плагіату, якою перевіряються запозичення з інтернету за допомогою паралельного використання

більшості пошукових систем по етапах і по розділах і передбачає перевірку на некоректні запозичення і на рерайт, яка використовує найбільші бази даних наукових праць України, інтернет-ресурси, забезпечує високі гарантії якості – не було випадків недопущення здобувачів до захисту дипломних робіт із причини порушення академічної доброчесності.

Список використаних джерел

- Верховна Рада України. (2014). *Про вищу освіту* (Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Верховна Рада України. (2017). *Про освіту* (Закон України від 05.09.2017. № 2145-VIII). <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Гомілко, О. (2018). Свобода та прогрес у постсоціалістичних викликах: рефлексія BASES. *Філософія освіти*, т. 22, 1, 270–282. <http://surl.li/rkfbd>
- Кабінет Міністрів України. (2011). *Про затвердження Національної рамки кваліфікацій* (Постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011. № 1341). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2018). *Щодо рекомендацій з академічної доброчесності для закладів вищої освіти* (Лист Міністерства освіти і науки України від 23.10.2018. № 1/9-650). <https://zakon.rada.gov.ua/go/v-650729-18>
- Міністерство освіти і науки України. (2021). *Стандарт вищої освіти України. Другий (магістерський) рівень, галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність – 011 Освітні, педагогічні науки* (Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.05.2021. № 520). <http://surl.li/tvle>
- Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України. (2021). *Стандарт на групу професій "Викладачі закладів вищої освіти"* (наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 21.03.2021. № 610). <http://surl.li/flvlo>
- Фінікова, Т. В., & Артюхова, А. Є. (Ред.). (2016). *Академічна чесність як основа сталого розвитку університету*. Таксон, 199–200. https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf
- McCabe, D. L. (2010). *Academic integrity survey report*. TTU EthicCentre, Office of the Provost.

References

- Cabinet of Ministers of Ukraine. (2011). On the approval of the National Qualifications Framework (Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011. No. 1341) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF#Text>
- Finikova, T. V., & Artyukhova, A. Ye. (Eds.). (2016). Academic integrity as the foundation for sustainable university development. *Taxon*, 199–200 [in Ukrainian]. https://www.donnu.edu.ua/wp-content/uploads/sites/8/2019/09/chesnist_osnova_rozvitk_Univers.pdf
- Homilko, O. (2018). Freedom and progress in post-socialist challenges: Reflections of BASES. *Philosophy of Education*, 22(1), 270–282 [in Ukrainian]. <http://surl.li/rkfbd>
- McCabe, D. L. (2010). *Academic Integrity Survey Report*. TTU Ethics Center, Office of the Provost.
- Ministry of Economy, Trade and Agriculture Development of Ukraine. (2021). Standard for the group of professions "Lecturers of higher education institutions" (Order of the Ministry of Economy, Trade and Agriculture Development of Ukraine dated March 21, 2021. No. 610) [in Ukrainian]. <http://surl.li/flvlo>
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2018). Recommendations on academic integrity for higher education institutions (Letter of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated October 23, 2018, No. 1/9-650) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/go/v-650729-18>
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2021). Higher education standard of Ukraine. Second (Master's) level, field of knowledge – 01 Education/Pedagogy, specialty – 011 Educational and Pedagogical Sciences (Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated May 11, 2021. No. 520) [in Ukrainian]. <http://surl.li/tvle>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On higher education* (Law of Ukraine dated September 5, 2017. No. 2145-VIII) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine. (2017). *On education* (Law of Ukraine dated September 5, 2017. No. 2145-VIII) [in Ukrainian]. <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Отримано редакцією журналу / Received: 30.03.24
Прорецензовано / Revised: 25.04.24
Схвалено до друку / Accepted: 26.04.24

Mykola ZHYLENKO, PhD (Ped.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-3699-5471
e-mail: zhylenko@knu.ua
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

ACADEMIC INTEGRITY DEVELOPMENT IN EDUCATIONAL TRAINEES FOR SPECIALTY 011 PROFESSIONALS

B a c k g r o u n d . *As evidenced by the practice of organizing the educational process, the contradiction between the necessity of adhering to the principles of academic integrity in educational activities and the development of approaches and means for its purposeful formation during the educational process is not fully resolved today. In response to a prompt query to ChatGPT about the consequences of declining education quality and deception during assessment, artificial intelligence provided an answer that the responsibility for the country's future is not limited to military threats alone but begins with the quality of education, as it affects the development of the economy, medicine, justice, and other spheres of life.*

R e s u l t s . *The article reveals the logic and approaches to forming academic integrity in organizing the educational process within the framework of the Educational and Pedagogical Sciences specialty 011. Through analysis of the legislative and normative base, research on the state of academic integrity in education, types, frequency, and regularities of its violations among students, it is clarified that there is currently an increase in the level of violations and diversification of academic misconduct, primarily explained by the opportunities of information and communication technologies. Factors positively influencing the formation of academic integrity in professional training are considered. Based on their description, a general strategy for forming academic integrity in higher education as a whole, as well as the content and logic of its formation in organizing the educational process on the Educational and Pedagogical Sciences specialty 011, are proposed. The requirements of the legislative and normative base implemented in the content of the educational program are demonstrated. The possibilities of implementation by educational institutions are analyzed. The results of checking the integrity of higher education trainees confirm the effectiveness of the proposed strategies.*

C o n c l u s i o n s . *Strategies for forming academic integrity among students of specialty 011 as a legal and ethical category are justified. When introducing disciplines aimed at implementing integrity principles in work programs, the formation and clear understanding of its specific provisions should be envisaged.*

K e y w o r d s : *Ethical standards, plagiarism, fabrication, falsification, cheating, biased assessment.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.